

PROGNÓZY VÝVOJA NA TRHU PRÁCE V SR II

Zabezpečenie relevantných údajov,
výpočtov a vyhodnotenie výsledkov
výberových kvalitatívnych a kvantitatívnych
prieskumov u vybraných mikro podnikov
a živnostníkov v roku 2018

ITMS 2014+312031N138

November 2018

Predhovor riešiteľského tímu

Cieľom riešiteľského tímu je poskytovať relevantné, kvalitné a komplexné informácie v oblasti očakávaného vývoja na trhu práce v budúcnosti. Komplexnosť systému prognóz vývoja na trhu práce má viacero hľadísk, jedným z najdôležitejších je obsahová komplexnosť. To znamená, aby systém poskytoval relevantné informácie nie len za vybrané kategórie trhu práce, ale za hospodárstvo ako celok. To v sebe zahŕňa regionálne, odvetvové, profesijné, kvalifikačné hľadisko, ale aj hľadisko rôznych foriem podnikania. Bez relevantných prognóz o očakávanom vývoji u FO podnikateľov by systém nebol komplexný a neumožňoval by relevantné definovanie národných potrieb trhu práce

Práve rozsiahly prieskum u FO podnikateľov o potrebách trhu práce, ktorý bol prvýkrát v histórii samostatnosti Slovenskej republiky realizovaný práve v Národnom projekte Prognózy vývoja na trhu práce v SR II, zahŕňa aj tento dôležitý zdroj dopytu po pracovníkoch do systému prognózovania. Vďaka tomu je systém prognóz orientovaný už nie len na potreby „zamestnancov“ v podnikoch, ale na potreby pracovných síl, ktoré zahŕňajú aj potreby FO podnikateľov.

Predmetný prieskum je jediným zdrojom informácií o štruktúrach zamestnanosti u FO podnikateľov podľa konkrétnych zamestnaní, ako aj jediným definujúcim očakávaný vývoj u FO podnikateľov v týchto zamestnaniach. V rámci aktuálnej realizácie prieskumu u FO podnikateľov bola súčasne výberová vzorka rozšírená aj na FO podnikateľov bez zamestnancov, vďaka čomu sú súčasťou predkladanej štúdie aj informácie o tomto špecifickom segmente trhu práce.

FO podnikatelia a malé podniky majú vysoké percentuálne zastúpenie v národnom hospodárstve Slovenskej republiky. Veľké podniky s cieľom optimalizácie nákladov významnú časť svojich činností presunú na subdodávateľov, ktorí často pochádzajú z menších a flexibilnejších podnikov a živnostníkov, a práve preto plnia v národnom hospodárstve mnohé nezastupiteľné úlohy. **Postavenie živnostníkov a malých podnikov v národnom hospodárstve je z hľadiska rozvoja súťaživosti podnikateľskej sféry a tvorby pracovných miest veľmi dôležité.** Trh a spotrebitelia si vyžadujú častú zmenu výrobkov a služieb. Veľké podniky často nie sú v úzkom kontakte so svojimi zákazníkmi, FO podnikatelia a malé podniky sú schopní vybudovať osobnejší vzťah so zákazníkmi, čo im umožňuje rýchlo a pružne reagovať na požiadavky spotrebiteľov. Vďaka ich prispôsobivosti sú schopní splňať aj menšie objednávky, o ktoré veľké podniky nemajú záujem. Vyrábajú špecifické alebo z hľadiska výroby príliš náročné produkty ignorované veľkými podnikmi a poskytujú špecializované služby, čím formulujú trh tovarov a služieb, čo v konečnom dôsledku vedie k lepšiemu uspokojeniu potrieb spoločnosti. FO podnikatelia a malé podniky sú vystavené väčšiemu konkurenčnému tlaku a problémy vyplývajúce z nedostatku vlastného kapitálu na investovanie a obmedzených zdrojov na výskum a reklamu ich nútia neustále zvyšovať efektívnosť zavádzaním nových výrobkov a služieb, a tým napomáhajú k zvyšovaniu

inovačných aktivít a rozvíjaní konkurenčného prostredia v národnom hospodárstve. Okrem toho sú dôležitým prvkom tvorby hrubého domáceho produktu a významnou sférou zamestnanosti.

Malé podniky a FO podnikatelia sú oveľa flexibilnejší aj v prispôsobovaní sortimentu výrobkov a služieb potrebám spotrebiteľov ako veľké podniky a tým **vytvárajú rôznorodé pracovné príležitosti a podieľajú sa na zvyšovaní zamestnanosti**. Značná skupina živnostníkov chce pracovať buď samostatne, alebo len s pomocou rodiny, pretože má problémy so získaním kvalifikačnej a dostatočne vyhovujúcej pracovnej sily. Napriek tomu FO podnikatelia a ich podniky (najčastejšie mikro, malé a stredné podniky) zamestnávajú významnú časť ekonomicky aktívneho obyvateľstva tak v ekonomicky najvyspelejších krajinách Európy, ako aj v Slovenskej republike a prispievajú tak k rozvoju a udržaniu stability celého národného hospodárstva.

V Slovenskej republike je veľkým problémom nerovnomernosť rozvoja regiónov. Regionálne disparity sú badateľné v prvom rade na trhu práce. Spomedzi podnikateľských subjektov mikro a malé podniky a FO podnikatelia majú najvýraznejšiu väzbu na lokálne prostredie. Väčšinou využívajú lokálne zdroje, či už ľudské alebo prírodné a tým prispievajú k rovnomernému územnému rozvoju a pomáhajú k znižovaniu regionálnych disparít na trhu práce.

Všetky vyššie spomenuté pozitívne stránky živnostníkov a ich výrazného vplyvu na hospodárstvo umožnili tejto forme podnikania vybudovať dôležité miesto v hospodárstve Slovenskej republiky. Práve preto je nevyhnutné disponovať dôveryhodnými informáciami o živnostníkoch, hlavne o ich vývojových tendenciách v oblasti produkčných očakávaní a potrieb zamestnancov.

Malí podnikatelia sú významnou a často prehliadanou súčasťou národného hospodárstva. Práve oni zohrávajú kľúčovú úlohu pri zachovaní a udržaní regionálnej zamestnanosti. Sú však veľmi senzitívni na zvýšenie daňových a odvodových povinností a administratívnej náročnosti, alebo akúkoľvek negatívnu zmenu v pravidlách podnikania.

Práca s touto skupinou podnikateľov je diametrálne odlišná od podnikov – právnických osôb. **Vyžadujú si osobitný prístup zohľadňujúci ich špecifické postavenie a vzorce správania. Riešiteľský tím kládol mimoriadne vysoký dôraz na monitorovanie priebehu, kvantitu a kvalitu výsledkov predmetnej aktivity za túto špeciálnu skupinu respondentov**. Je potrebné zdôrazniť, že pokladáme túto aktivitu za jednu z „rozdielových“ práve od iných obdobných aktivít zameraných na prognózovanie v Slovenskej republike. Dôvod je veľmi prozaický, prognózy v krátkodobom a strednodobom horizonte v celej požadovanej hĺbke a šírke (kraj, odvetvie podskupiny zamestnaní) nie je možné zrealizovať bez poznania skutočného detailného stavu a názorov samotných malých podnikateľov, ktorí sú bezpochyby jedným z relevantných a kompetentných partnerov v tejto oblasti. **Ambíciou riešiteľského tímu bolo, je a stále bude, aby finálne výsledky prognóz v maximálne možnej miere zodpovedali realite, zachytili existujúce a vznikajúce trendy a plánované zmeny na trhu práce v horizonte 5 rokov**. Je

samozrejme, že vzhľadom na otvorenosť národnej ekonomiky by bolo veľmi krátkozraké ignorovať trendy na svetových trhoch, ktoré sa u nás skôr či neskôr prejavia. Fenomén a vplyv Industry 4.0 a jeho miera zohľadnenia bude predmetom nasledujúcich výstupov, ktoré budú obsahovať konkrétne a aktualizované dáta o prognózach v SR.

Našou významnou komparatívnou výhodou pri riešení tejto aktivity, ktorú sme maximálne zúročili, bola dokonalá znalosť malých podnikateľov, početné osobné kontakty a existujúce firemné know how z riešenia iných prieskumov u živnostníkov.

Ďalším faktorom, ktorý pozitívne ovplyvnil výsledky, naplnenosť, kvalitu a v konečnom dôsledku aj návratnosť, je súčasná situácia na trhu práce poznačená rastom národného hospodárstva a výrazným a vzrastajúcim nedostatkom kvalifikovanej pracovnej sily naprieč všetkými sektormi a všeobecne negatívne vnímanie kvality a štruktúry vychádzajúcich absolventov stredných a vysokých škôl. V synergickom efekte spolu s aktuálnym demografickým vývojom (príchodom miléniových menej početných ročníkov absolventov) pôsobili vyššie uvedené faktory ako silný akcelerátor pozitívnej motivácie malých podnikateľov zúčastniť sa a vyplniť požadované dáta v elektronickom dotazníku.

Pri komunikácii počas terénneho prieskumu nás prekvapilo, ako veľmi citlivo vnímajú súčasné disparity na trhu práce a veľmi často sme sa stretli s oznamom od živnostníkov, že je „o 5 minút 12“ pre výchovu nastupujúcej generácie za nich, pretože veľká časť zatiaľ nenašla a ani nevie nájsť, komu odovzdajú svoje poznatky a remeslo, t. j. nemajú za seba náhradu. Ďalším zaujímavým a negatívnym poznatkom je, že značná časť z nich už ani nehľadá na voľné miesto vhodného uchádzača, pretože vidia veľmi nízku pravdepodobnosť, že niekoho vhodného nájdu.

Európska komisia v Ročnom prieskume rastu na rok 2019 (COM(2018) 770), publikovanom v Úradnom vestníku EÚ dňa 21. novembra 2018, vychádza z predikcie, že európske hospodárstvo bude aj v nastávajúcom roku pokračovať v expanzii, poskytovať pracovné príležitosti pre rekordný počet obyvateľov a vymaňovať vyššie počty ľudí z chudoby a sociálneho vylúčenia. Ekonomickú stabilitu a väčšiu prosperitu v európskom priestore v súčasnosti sprevádzajú viaceré štrukturálne reformy, infraštruktúrne investície, ako aj zodpovedné fiškálne politiky uskutočňované členskými štátmi EÚ. Zamestnanosť v EÚ stúpila na rekordne vysokú úroveň a nezamestnanosť opäť klesla na úroveň pred globálnej finančnej a ekonomickej krízy, vďaka čomu sa mnoho ľudí zbavilo sociálnej deprivácie. Miera zamestnanosti osôb vo veku 20 až 64 rokov podľa Eurostatu stúpila v druhom štvrtroku 2018 na 73,2 %, čo predstavuje historicky najvyššiu mieru zamestnanosti v tejto vekovej skupine v EÚ.

Nevyhnutné je však venovať pozornosť taktiež kvalite pracovných miest a jej vývoju, s osobitným zreteľom na nové formy organizácie práce a samostatne zárobkovo činné osoby. Aktuálne Stanovisko Európskeho hospodárskeho a sociálneho výboru zo dňa 20. septembra 2018, ako ucelený návrh odporúčania Rady EÚ o prístupe k sociálnej ochrane pre pracovníkov a samostatne zárobkovo činné

osoby (2018/C 440/22), zdôrazňuje nevyhnutnosť riadneho sociálneho zabezpečenia pracovníkov v neštandardných formách práce a samostatne zárobkovo činných osôb v plnom súlade s Európskym pilierom sociálnych práv, garantujúcim komplexnú ochranu pred hlavnými ohrozeniami vznikajúcimi počas pracovného života, vrátane práva na primeranú zdravotnú starostlivosť a práva na dôstojný dôchodok.

Silný hospodársky rast a nízke úrokové miery prispeli k postupnému znižovaniu deficitov verejných financií, ktoré sa už vo väčšine členských štátov EÚ vrátili na úroveň pred krízového obdobia a investičná medzera vytvorená v dôsledku recesie je už takmer prekonaná. Mimoriadne pozitívne je, že sa obnovila reálna konvergencia, keďže v členských štátoch EÚ s nižšími úrovňami HDP na obyvateľa bola zaznamenaná vyššia miera rastu, ako v štátoch s vyšším HDP na obyvateľa. Ekonomika EÚ zaznamenáva už šiesty rok svojho neprerušeneho rastu, pričom rozptyl mier zvyšovania HDP v krajinách eurozóny je najmenší v jej histórii. Osobitne pozitívnou skutočnosťou je, že po ťažkých rokoch už Grécko úspešne ukončilo program medzinárodnej finančnej pomoci a udržalo si členstvo v eurozóne.

Súčasný a budúci očakávaný hospodársky rast však môže ohroziť globálna nestabilita, ako aj strednodobé, resp. dlhodobé výzvy, ako sú rizikové úvery bankového sektora, starnutie obyvateľstva, digitalizácia a jej vplyv na ľudskú prácu, klimatické zmeny, či neracionálne využívanie prírodných zdrojov. Medzi rizikové faktory patrí taktiež geopolitické napätie s vplyvom na celosvetový obchod a pretrvávajúca neistota v pobrexitovom usporiadaní vzťahov medzi EÚ a Spojeným kráľovstvom Veľkej Británie a Severného Írska.

Výzvy a potenciálne spomalenie ekonomického rozvoja na celosvetovej úrovni sú upozornením, že súčasná hospodárska dynamika ponúka jedinečné príležitosti, ktoré je nevyhnutné prezieravo využiť. Zvyšovanie komplexnej produktivity musí byť systematicky podporované technologickým pokrokom spojeným s efektívnym využívaním digitálnych technológií, čo si nevyhnutne vyžaduje rozvoj nových zručností pre nové pracovné miesta. Kvalifikované prognózy budúceho sveta práce umožňujú usmerňovať vzdelávanie a prípravu pre trh práce tak, aby jednotlivé odvetvia národného hospodárstva, ktoré sú čoraz viac technologicky vyspelejšie, dokázali perspektívne prosperovať.

V podmienkach SR zabezpečujú hodnoverné informácie o budúcich očakávaných potrebách a požiadavkách trhu práce kvalifikované výstupy Národného projektu Prognózy vývoja na trhu práce v SR II. Prognózy sú realizované v gescii Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky (ďalej tiež len „MPSVR SR“) podľa Zákona č. 453/2003 Z. z. o orgánoch štátnej správy v oblasti sociálnych vecí, rodiny a služieb zamestnanosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov, Zákona č. 5/2004 Z. z. o službách zamestnanosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a Zákona č. 61/2015 Z. z. o odbornom vzdelávaní a príprave a o

zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov, a to v členení podľa zamestnaní, odvetví a regiónov SR.

Osobitný význam majú analýzy, prognózy a cielený rozvoj zručností pracovných síl vo veci zabezpečenia výkonu práce na základe živnostenského oprávnenia, resp. súvisiacich predpisov, ktorý je výrazne ovplyvňovaný demografickým starnutím fyzických osôb – podnikateľov a ich zamestnancov, ako aj technologickou transformáciou a rýchlou reštrukturalizáciou tradičných živnostenských činností, čo si taktiež vyžaduje kvalifikovanejšiu pracovnú silu a cielené zlepšovanie zručností. V segmente živnostenského podnikania totiž v súčasnosti existuje značný nesúlad medzi ponúkanými a požadovanými zručnosťami, pričom vysoký počet podnikateľov konštatuje pretrvávajúce ťažkosti so získavaním pracovných síl vybavených žiadanými zručnosťami, a to aj na obsadzovanie pracovných miest s nižšími nárokmi na odborné, jazykové, či digitálne kompetencie. Kvalifikované zisťovanie budúcich očakávaných požiadaviek na pracovné sily u fyzických osôb – podnikateľov v regionálnom členení je východiskom na riešenie predmetného nesúladu.

Manažérske zhrnutie

V terénnom prieskume o potrebách trhu práce bolo celkovo oslovených 5 290 FO podnikateľov pôsobiacich v Slovenskej republike. Prieskum bol rozšírený aj o zisťovanie potrieb trhu práce medzi FO podnikateľmi bez zamestnancov.

FO podnikatelia sú najproblematickejšou kategóriou na trhu práce z hľadiska dostupnosti relevantných informácií. Do súčasnosti neexistovali akékoľvek informácie o štruktúrach zamestnanosti u FO podnikateľov a už vôbec nie o ich produkčných očakávaniach a očakávaných štruktúrnych zmenách zamestnanosti. Realizovaný terénny prieskum bol pilotnou aktivitou v tejto oblasti v podmienkach SR. O to cennejšie sú získané dáta. Je potrebné si uvedomiť, že zatiaľ čo pri mnohých spoločnostiach sú strategické plány definované alebo aspoň načrtnuté, FO podnikatelia žijú zo dňa na deň. To ešte výrazne sťažuje realizáciu prieskumov o budúcich potrebách trhu práce.

Keďže sa však jedná o veľmi dôležitý segment trhu práce, bolo nevyhnutné vyvinúť metodologický aparát a dotazník, ktorý by bol personalizovaný pre potreby každého jedného FO podnikateľa.

Terénny prieskum u FO podnikateľov prebiehal v októbri a novembri v roku 2018 prostredníctvom kombinácie osobných rozhovorov a elektronického zberu údajov. Výberová vzorka bola vytvorená na základe pravdepodobnostného stratifikovaného výberu bez opakovania a to tak, aby získané informácie boli reprezentatívne z hľadiska regiónu, odvetvia a veľkostnej kategórie počtu zamestnancov.

Z 5 290 oslovených FO podnikateľov, poskytlo údaje do tohto prieskumu 4 527 FO podnikateľov. Z toho bolo približne 2 tisíc FO podnikateľov bez zamestnancov. Celková návratnosť tak presiahla 85 %, čo vzhľadom na charakter získavaných dát a oslovovaný segment predstavuje veľmi dobrý výsledok. Získané informácie sú reprezentatívne vo všetkých požadovaných členeniach.

V terénnych prieskumoch boli získané prvé informácie o štruktúrach zamestnanosti u FO podnikateľov v roku 2018 podľa klasifikácie zamestnaní SK ISCO-08 a ich očakávaniach do budúcnosti. Získané informácie predstavujú prvý a jediný zdroj týchto informácií v podmienkach SR a jedná sa o významný kvalitatívny pokrok v dostupných informáciách o tomto segmente v SR.

Informácie o FO podnikateľoch sú v súčasnosti dostupné len v ohraničenej podobe, od ich samotného počtu až po počet zamestnancov u FO podnikateľov. Aj tieto základné informácie sú často

predmetom rôznych diskusií a polemík.¹ Podstatou nedostatku informácií o tomto dôležitom segmente na trhu práce je v skutočnosti fakt, že s FO podnikateľmi je náročná komunikácia a ešte náročnejšie získavanie informácií o nich do informačných systémov. Napriek tomu však bolo nevyhnutné prekonať túto bariéru a v rámci Národného projektu Prognózy vývoja na trhu práce v SR II zahrnúť aj potreby tohto dôležitého segmentu na trhu práce.

Situáciu vo výraznej miere tiež komplikuje skutočnosť, že neexistuje množstvo informácií o FO podnikateľoch, ktoré by bolo možné do dotazníka prepojiť. Predovšetkým najdôležitejší faktor, štruktúra zamestnanosti u FO podnikateľoch podľa klasifikácie zamestnaní SK ISCO-08 nebola dostupná. O to bola úloha ťažšia, keďže FO podnikatelia museli najskôr prostredníctvom vyškoleného personálu riešiteľskej organizácie zaradiť jednotlivých zamestnancov do klasifikácie zamestnaní SK ISCO-08 a až následne mohli definovať svoje potreby v týchto zamestnaniach. Tieto informácie boli získané vôbec prvýkrát v histórii SR a jedná sa preto o významný pokrok vpred v oblasti informácií o situácii u FO podnikateľov.

Získané údaje za rok 2018 až 2024 predstavujú jeden z kľúčových vstupných zdrojov dát na realizáciu relevantných prognóz vývoja na trhu práce.

Rovnako, ako všetky terénne prieskumy realizované v rámci Národného projektu Prognózy vývoja na trhu práce v SR ani tento nemožno chápať ako samostatnú izolovanú aktivitu určenú na finálne vyhodnotenie a analýzu. Práve naopak, každá položená otázka má svoj presný účel vo vyvinutom modeli prognóz vývoja na trhu práce. Teda napriek tomu, že prieskum bol realizovaný v priebehu októbra a novembra 2018, všetky jeho položky boli jasne definované už v procese vývoja modelov prognózovania vývoja na trhu práce v SR. Každý požadovaný údaj v dotazníku má preto jasne definovaný účel a použitie v modeloch prognóz vývoja na trhu práce a svoje nezastupiteľné miesto. Informácie v terénnom prieskume u FO podnikateľov sa tak nezískavali preto, že sa môžu a pre účely samostatného vyhodnotenia, ale pretože sú všetky skutočne potrebné na realizáciu prognóz vývoja na trhu práce v definovanom rozsahu a sú integrálnou súčasťou prognostických modelov. Tieto informácie zabezpečia zvýšenie relevancie realizovaných prognóz vývoja na trhu práce, čo je veľmi dôležité, keďže už v súčasnosti sú tieto dáta využívané pri rozhodovaní decíznej sféry v dôležitých oblastiach trhu práce a systému vzdelávania.

¹ existuje niekoľko štatistických zisťovaní u živnostníkov a tiež živnostenský register, avšak tieto informácie je len veľmi ťažko možné prepojiť, očistiť a vyhodnotiť.

FO podnikateľom so zamestnancami trvá v priemere 214 dní obsadiť jedno pracovné miesto, čo je o 86 viac ako to trvá podnikom. Najvýraznejší problém majú pri špecialistoch a kvalifikovaných pracovníkoch a remeselníkoch.

V súčasnosti prichádzajú na trh práce početne najslabšie ročníky (tzv. miléniové deti) a z trhu práce odchádzajú početne najsilnejšie povojnové ročníky. Súčasne zažívame najväčšiu ekonomickú expanziu predovšetkým na trhu práce v histórii samostatnosti SR. Dostupné použiteľné pracovné sily rýchlo ubúdajú a miera nezamestnanosti dosahuje historické minimá. To spôsobuje výrazné vrásky na tvárach zamestnávateľov vrátane FO podnikateľov, ktorí majú vďaka expanzii čoraz viac objednávok, avšak nedokážu nájsť dostatok pracovných síl na ich realizáciu. Najdlhšie ostávajú neobsadené pozície pre špecialistov a pre kvalifikovaných pracovníkov a remeselníkov (234 resp. 245 dní). Predovšetkým sa jedná o pracovné pozície pre stavebných montážnikov, zvaračov a rezačov kovov, montérov lán a zdvíhacích zariadení, zámočníkov, nástrojárov ktoré FO podnikatelia nedokážu obsadiť priemerne 300 dní.

Najviac voľných pracovných miest evidujú FO podnikatelia v obchode, jedná sa však súčasne o najrýchlejšie obsaditeľné pozície (priemerná doba neobsadenosti je na úrovni 218 dní). Vysoký počet voľných pracovných miest majú FO podnikatelia tiež v stavebníctve, priemysle a ubytovacích a stravovacích službách. Práve v priemysle majú FO podnikatelia výrazný problém obsadiť pracovné miesta, kde im to trvá takmer 250 dní.

FO podnikatelia to majú na trhu práce ešte výrazne komplikovanejšie ako podniky. Často je totiž ich priemerná vyprodukovaná pridaná hodnota nižšia a preto nemôžu konkurovať veľkým firmám investujúcim do nových technológií. Prejavuje sa to taktiež na trhu práce, kedy malý FO podnikateľ len ťažko dokáže ponúknuť takú mzdu, ako veľké podniky. Z týchto dôvodov si FO podnikatelia často musia vystačiť z pracovných síl, ktoré na trhu práce ostali. Oslovení FO podnikatelia v terénnom prieskume ešte častejšie hovorili o nedostatku pracovných síl ako veľké podniky, avšak nemajú dostatočne silný a organizovaný hlas, ktorý by reflektoval ich problémy v širšej spoločnosti. Je to však logické, pokiaľ prevažuje dopyt na trhu práce nad ponukou na trhu práce ako je to v súčasnosti, v najväčšej miere si to odnášajú tí podnikatelia, ktorí nemajú možnosť ponúknuť vyššie mzdy a ich pracovné miesta nie sú natoľko zaujímavé, keďže možnosti kariérneho rastu u malého podnikateľa sú ohraničené.

FO podnikatelia so zamestnancami sú v súčasnosti pozitívne naladení. Takmer tretina z nich očakáva nárast úrovne produkcie do roku 2024 a len 6 % očakáva pokles úrovne vyprodukovaných tovarov a služieb.

Približne 31 % FO podnikateľov očakáva nárast úrovne vyprodukovaných tovarov a služieb a až 63 % očakáva udržanie úrovne produkcie do roku 2024. Nárast úrovne produkcie očakávajú predovšetkým FO podnikatelia v Žilinskom a Trenčianskom kraji (viac ako 37 % FO podnikateľov očakáva nárast), na druhej strane najmenej FO podnikateľov očakáva nárast produkcie v Košickom a Banskobystrickom kraji (23, resp. 25 %).

Z hľadiska odvetví očakávajú FO podnikatelia so zamestnancami nárast úrovne produkcie do roku 2024 predovšetkým v stavebníctve a priemysle. V najpočetnejšom živnostenskom odvetví, v obchode, očakáva nárast úrovne produkcie 28 % FO podnikateľov a 6 % očakáva pokles úrovne produkcie do roku 2024. Ostatní FO podnikatelia očakávajú prevažne udržanie úrovne produkcie do roku 2024.

FO podnikatelia so zamestnancami očakávajú 18 percentný nárast zamestnanosti do roku 2024, čo predstavuje priemerný rast o 2,8 % ročne. Až 22 % nárast zamestnanosti do roku 2024 očakávajú zamestnávateľia v odvetví stavebníctva. Na rozdiel od podnikov, FO podnikatelia neočakávajú pokles zamestnanosti v žiadnom odvetví.

Zatiaľ čo podniky očakávajú nárast zamestnanosti o 11 % do roku 2024, FO podnikatelia so zamestnancami očakávajú vyšší nárast zamestnanosti na úrovni 18 % do roku 2024, čo predstavuje priemerný 2,8 %-tný ročný rast. Napriek tomu, že FO podnikatelia neočakávajú v žiadnom odvetví taký výrazný rast zamestnanosti, ako je u podnikateľov v odvetví obchodu (o 25 %), FO podnikatelia očakávajú vyrovnanejší rast vo všetkých odvetviach národného hospodárstva. Najvyšší nárast zamestnanosti do roku 2024 je očakávaný u FO podnikateľov v stavebníctve, a to o 22 %, v priemysle a v IT sektore zhodne na úrovni 15 %. Na druhej strane, najnižší nárast zamestnanosti je očakávaný u FO podnikateľov v odborných, vedeckých a technických činnostiach, kde by mala vzrásť úroveň zamestnanosti do roku 2024 o 1 %. V treťom najpočetnejšom odvetví z hľadiska počtu zamestnancov u FO podnikateľov, v ubytovacích a stravovacích službách, očakávajú FO podnikatelia nárast úrovne zamestnanosti do roku 2024 o približne 14 %, čo predstavuje priemerný ročný nárast počtu zamestnancov o 2,2 %.

Najviac zamestnancov u FO podnikateľov je z hlavných tried zamestnaní 5 – Pracovníci v službách a obchode (38 % zamestnancov), 7 – Kvalifikovaní pracovníci a remeselníci (20 % zamestnancov) a 8 – Operátori a montéri strojov a zariadení (13 % zamestnancov).

Pri FO podnikateľoch je veľmi dôležitou a výnimočnou informáciou pochádzajúcou z terénneho prieskumu aj poznanie štruktúr zamestnanosti podľa klasifikácie zamestnaní SK ISCO-08 u jednotlivých FO podnikateľov v konkrétnych regiónoch a odvetviach. Tieto informácie totiž do súčasnosti neexistovali. Táto štruktúra je pritom výrazne odlišná od podnikov, u ktorých dominujú pracovné

miesta pre špecialistov, technikov a operátorov strojov a zariadení. U FO podnikateľov výrazne dominujú zamestnania z hlavnej triedy zamestnaní 5 – Pracovníci v službách a obchode s viac ako tretinovým podielom na celkovej zamestnanosti, približne štvrtina zamestnancov u FO podnikateľov patrí do hlavnej triedy zamestnaní 7 – Kvalifikovaní pracovníci a remeselníci a desatinu zamestnancov tvoria operátori a montéri strojov a zariadení. Najviac zastúpenými zamestnaniami u FO podnikateľov sú predavači (až 11 % všetkých zamestnancov u FO podnikateľov), čašníci a someliéri (s podielom 7 %), vodiči nákladných automobilov a kamiónov (podiel na úrovni 6 % celkovej zamestnanosti u FO podnikateľov). 6 % zamestnancov u FO podnikateľov tvoria kuchári a 3 % výrobcovia pekárskych a cukrárskych výrobkov.

FO podnikatelia očakávajú rast počtu pracovných miest do roku 2024 vo všetkých hlavných triedach zamestnaní. Najvýraznejšie bude rásť počet kvalifikovaných pracovníkov a remeselníkov a kvalifikovaných pracovníkov v poľnohospodárstve (priemerne o 5,4 % ročne).

FO podnikatelia definovali svoje potreby aj z hľadiska jednotlivých zamestnaní a pri agregácii na hlavné triedy zamestnaní očakávajú najvyššie rastové tendencie pri kvalifikovaných pracovníkoch a remeselníkoch a kvalifikovaných pracovníkoch v poľnohospodárstve, kde očakávajú nárast počtu zamestnancov do roku 2024 o približne 27, resp. 37 %. Na druhej strane, najpomalšie bude rásť počet administratívnych pracovníkov, v priemere o 0,9 % ročne.

Z hľadiska konkrétnych zamestnaní je očakávaný najvýraznejší rast zamestnanosti pri stolároch a výrobcov výrobkov z dreva, murároch a chovateľoch hospodárskych zvierat a dojníc, kde by mal ich počet vzrásť do roku 2024 o viac ako jednu tretinu. Približne 30 %-tný rast počtu zamestnancov do roku 2024 očakávajú FO podnikatelia pri mechanikoch a opravároch motorových vozidiel, ako aj pri pánskych a dámskych krajčíroch. Výraznejší nárast zaznamená tiež počet kaderníkov a pomocných pracovníkov na stavbách budov (nárast do roku 2024 zhodne po 27 %), kuchárov a čašníkov a someliérov (nárast do roku 2023 zhodne po 22 %, resp. 21 %). Najviac zastúpené zamestnanie u FO podnikateľov – predavači – bude rásť do roku 2024 o 8 %.

FO podnikatelia so zamestnancami považujú za náročné obsadiť približne 51 % pracovných pozícií, čo je nižšia náročnosť ako uvádzajú podniky (56 %). Približne jednu pätinu pracovných miest považujú zamestnávateľia za nenáročné obsadiť (pri podnikoch je to len 8 %). 41 % pracovných pozícií je náročné obsadiť v dôsledku nedostatku pracovných síl s požadovaným odborom vzdelania.

Napriek tomu, že FO podnikateľom trvá obsadenie pracovného miesta v priemere dlhšie ako podnikom, považujú menšie množstvo pracovných pozícií za náročné na obsadenie a naopak, väčšie

množstvo pracovných pozícií považujú za nenáročné na obsadenie alebo s nízkou náročnosťou obsadenia. S vysokou náročnosťou obsadenia je u FO podnikateľov približne 36 % pracovných pozícií a s vyššou náročnosťou 15 %. Je to spôsobené rozdielnou štruktúrou zamestnanosti u FO podnikateľov v porovnaní s podnikmi. FO podnikatelia majú výrazne vyšší podiel nízkokvalifikovaných pracovných pozícií ako podniky, v ktorých prevažujú špecialisti a technici.

Až 41 % pracovných pozícií je náročné obsadiť v dôsledku nedostatku vhodných pracovných síl s požadovaným odborom vzdelania. Tento dôvod náročnosti obsadenia prevažoval aj v jednotlivých podnikoch (47 %). Ďalšími významnými dôvodmi náročnosti obsadenia pracovného miesta u FO podnikateľov sú nevyhovujúce osobnostné vlastnosti uchádzačov (23 %) a nedostatočná odborná prax uchádzačov (12 %).

FO podnikatelia bez zamestnancov sú taktiež pozitívne naladení. Tri štvrtiny z nich plánujú pokračovať v podnikateľskej činnosti. Iba 16 % FO podnikateľov bez zamestnancov plánuje ukončiť podnikateľskú činnosť, a to predovšetkým z dôvodu odchodu do dôchodku.

FO podnikatelia bez zamestnancov definovali svoje podnikateľské plány v horizonte najbližších piatich rokov. Väčšina z nich, a to 76 %, plánuje pokračovať v podnikateľskej činnosti. Z nich, až 95 % pritom plánuje zostať v oblasti, v ktorej aktuálne pôsobia a približne každý šiesty aj plánuje začať zamestnávať zamestnancov.

Na druhej strane 16 % FO podnikateľov bez zamestnancov plánuje ukončiť podnikateľskú činnosť. Najčastejším dôvodom, pre ktorý tieto FO podnikatelia plánujú svoju činnosť ukončiť, je odchod do starobného dôchodku. Tento dôvod uviedlo 48 % FO podnikateľov, ďalších 27 % plánuje prejsť na zamestnanecký pomer. Aj medzi FO podnikateľmi bez zamestnancov sú viditeľné zámery odchodu za prácou do zahraničia. 13 % z tých, ktorí deklarovali zámer ukončiť podnikanie vyjadrilo plán odísť do zahraničia (čo predstavuje 2,2 % zo všetkých FO podnikateľov bez zamestnancov).